

Մուրացան

Գևորգ Մարգարետունի

Զրից փախչողը կրակի մեջ

Թ

ԶՐԻՑ ՓԱԽՉՈՂԸ ԿՐԱԿԻ ՄԵՋ

Մարգարետունի իշխանը այնքան շատ էր զբաղված յուր նորագույն պատրաստություններով, որ մինչև անգամ օրեր անցրեց առանց Դվինից տեղեկություն առնելու, թե ինչ էր կատարվում այնտեղ: Նա հավատացած էր, թե Բեշիրը Վեդիի հովտում կրած պարտությունից հետո՝ տակավին անշարժ նստած է Դվինում և թե առժամանակյա լռությունը պետք է վերագրել այն հանգամանքին, որ նա գաղտնի պատրաստություններ է տեսնում յուր վրա հարձակվելու:

Այս պատճառով ահա՝ իշխանը բավականացել էր միայն պահապաններ կարգելով Գեղա բերդի սահմաններում, որպեսզի թշնամու գալուստը իմանալուն պես հարկ եղածը տնօրինե:

Բայց ո՛րքան մեծ եղավ նրա զարմանքը, երբ դեռ կարգված պահապաններից մինը եկավ և հայտնեց, թե «Դվին դարձող կարավանները պատմեցին, որ Բեշիրը բազմաթիվ զորքով հասել է Գեղամա ծովը և Սևանը պաշարել . . . »:

«Հա՛, նա ուրեմն անակնկալ հարձակում է գործել, որպեսզի արքային հանկարծակի բերի, մտածեց Մարգարետունին, անշուշտ նա կամենում է ինձնից կրած հարվածի վրեժը լուծել թագավորից . . . Ուրեմն արքան ծանր դրության

մեջ է, պետք է շտապենք նրան օգնելու»:

Այս մտածությամբ դուրս գնաց իշխանը, որպեսզի հրաման տա գործին՝ ժամ առաջ պատրաստվելու և դեպի Սևան ուղղվելու:

Բայց հագիվ թե նա հանդես արավ գործին և հայտնեց նրանց յուր դիտավորությունը, ահա՛ Սևանից հասավ արքայի բանքերը, որ ավետեց նրան թագավորի մղած կռվի և տարած հաղթության ուրախարար լուրը:

Փա՛ռք ամենակարող աստծուն, որ հաջողում է մեզ . . . բացականչեց իշխանը և սաղավարտը հանելով՝ աչքերը դեպի երկինք բարձրացրեց և զգացված ձայնով Դավթի սաղմոսը ասաց . «Տեր, զի բազում եղեն նեղիչք մեր և բազումք հարյան ի վերա մեր: Բազումք ասեին զանձնե մերմե, թե չիք սոցա փրկություն առ աստած յուրյանց: Այլ դու, տեր, օգնական մեր ես, փառք մեր և բարձրացուցիչ գլխո մերո . . . Ոչ երկիցուք ի բյուրուց գորաց նոցա, ույք շուրջանակի պատեալ պահեալ պաշարերն զմեզ . . . զի դու հարեր զամենեայան՝ ույք էին ընդ մեզ թշնամությամբ ի տարապարտուց և զատամունս մեղավորաց փշրեցեր . . . »:

Ժողովուրդն ու գործը ծնկան եկան, իսկույն գոհության աղոթք մրմնջացին աստծուն:

Ապա օրվա մնացորդը անցուցին նրանք ուրախ կերուխումով, որին մասնակցեց ինքը՝ իշխանը յուր համհարզներով և ուխտի անդրանիկ զինվորներով:

Մինչդեռ հայերը Սևանում ու Գեղում ուրախության տոն էին կատարում, Բեշիրը, իբրև վիրավոր վագր, զայրացած ու կատաղած դիմում էր դեպի Ոստան: Նա ժողովել էր յուր փախչող զինվորներին, կարգի էր բերել նրանց և գալիս էր չարյաց սկզբնապատճառ Գեղը կործանելու: Նա գիտեր, որ Մարգալետունին գտնվում է Ուրծաձորում, բայց չէր կարծում, թե բարձրացած կլինի Գեղ:

Այս պատճառով, երբ համհարզներից մինը զգուշացրեց գորապետին Գևորգ իշխանի անակնկալ հարձակումից, նա պատասխանեց .

Այդ սրիկան թափառում է կիրճերում, նա չի կարող բաց դաշտի վրա հանդիպել մեզ կամ մարդաշատ տեղերում ամրանալ: Եթե գիշերները զգուշանանք,

ցերեկով նա չի համարձակիլ մեզ մոտենալ:

Այս հույսով Բեշիրը Կոտայքն անցավ և մտնելով Ոստան, բանակ դրավ Երանոս գյուղի առաջ Ագատի ավին:

Այստեղից նա բանքեր ուղարկեց Գեղ և պահանջեց բերդի բանալիները: Նրան թվում էր, թե գեղցիք, ապագա սրածությունից վախենալով, չեն ընդդիմանալ յուր հրամանին:

Բայց որքա՛ն մեծ եղավ նրա գայրույթը, երբ բանքերը հետ դարձավ բացասական պատասխանով:

Մեր բերդի բանալիները խիստ ծանր են, ասել էին գեղցիք բանքերին, դու միայնակ տանել չես կարող, ասա՛ Բեշիրին, որ ինքը գա այն ստանալու:

Նրանք ուրեմն իմ հրամանը ծաղրեցի՞ն,-գոռաց Բեշիրը:

Այո՛, տեր . մինչև անգամ հայիոյանք արձակեցին քո դեմ . . .

Հայիոյա՞նք . . . լավ . ես ջարդել կտամ այդ հայիոյող բերանները . . . Բայց . . . որքա՞ն գորք ունին այդ սրիկաները:

Չգիտեմ, տեր, ինձ թույլ չտվին բերդը մտնելու, աշտարակի վրայից խոսեցին հետս, պատասխանեց բանքերը:

Ջորքի գլխավորները, վախենալով անհայտ ուժի դեմ հարձակվելուց, խորհուրդ տվին Բեշիրին իջնել Դվին, հանգիստ տալ գորքերին և ապա կազդուրված ուժով վերադառնալ Գեղ:

Մինչև այն, մենք միջոց կգտնենք նաև գեղցիների ունեցած գորքի մասին տեղեկություն առնելու, ավելացրին նրանք:

Ո՛չ, ես կրկնակի պարտություն կրելուց հետ Դվին վերադառնալ չեմ կարող, պատասխանեց գորապետը: Ես սովոր եմ հաղթանակով մտնել Դվին և այդպես էլ կմտնեմ:

Կամակոր հագարացուն համոզել անկարելի էր . գնդապետները ստիպված էին նրա հրամանը կատարելու:

Մայիսյան առավոտ էր . բայց արև չկար, թանձր ամպերը պատել էին երկինքը: Այդ եղանակը հաճոյական էր Դվնո դաշտում, ուր միջօրեին կիզում էր արևը, իսկ գորքի համար հով էր հարկավոր: Բեշիրը ուրախացավ, նրան թվում էր, թե բնությունը հաջողություն է խոստանում իրեն՝ ծածկելով ամպերի տակ արևի ճառագայթները: Այդ պատճառով նա հրաման արավ պետերին անմիջապես պատրաստել գորքը և ուղղվել դեպի Գեդ:

Երանոսի գյուղապետը, համաձայն Մարգալետունու կարգադրության, ժամ առաջ արդեն մարդիկ էր ուղարկել Գեդ՝ հագարացոց գալուստը իշխանին հայտնելու: Վերջինս յուր գորքերով կազմ և պատրաստ սպասում էր Բեշիրին:

Եվ որովհետև հայերը երկու հաղթություններից արդեն քաջալերված էին, ուստի իշխանը որոշել էր չփակվել բերդում, այլ հարձակվել թշնամու վրա, հենց որ վերջինս Գեդա լեռան լանջերը կբարձրանար: Հայ գորքերը անժույժ սպասում էին պահանջողների ազդարար նշանին: Ամեն մեկը նրանցից որոշել էր մի որոշ սխրագործությամբ փառավորվել: Այլևս չկար այն երկյուղը, որ պաշարում էր հայ զորականին՝ հագարացու հարձակման լուրը լսելիս: Իշխան Մարգալետունու ձայնը գերբնական ուժ էր ներշնչում նրանց, ամեն մեկը հավատում էր, թե չի կարող հաղթվել այն գորքը, որ Գևորգ իշխանի հետ միասին է կռվում:

Երբ Բեշիրը Դվնո վտակն անցնելով՝ սկսավ դեպի Գեդա լանջերը բարձրանալ, տեսավ, որ լեռան կատարը բռնված է թանձր մառախուղով: Գեդա բերդը չէր երևում ամենևին, իսկ լեռան վերին լանջերը ծածկված էին մշուշով:

Այս հանգամանքը երկյուղ ազդեց նրա սրտին . բայց յուր շրջապատողներին ոչինչ չասաց: Նա լուռ, քաջալանջ առաջ էր վարում նժույգը և ոսկե ցցունքը հպարտ-հպարտ ծածանում էր յուր սպիտակ ապարոշի վրա:

Հագարացիք արդեն հասել էին լեռան կեսը և մտնում էին մառախուղի սահմանը: Համհարզներից մինը հիշեցրեց զորապետին մշուշի վտանգավոր լինելու մասին: Բայց Բեշիրը աներկյուղ պատասխանեց:

Հագիվ գորապետը յուր խոսքը վերջացրեց, և ահա հանկարծ հայոց գնդերի աղաղակը որոտաց: Ինչպես գայրացած մի հեղեղ թափվեցան նրանք հագարացիների վրա և աննահանջ կատաղությամբ սկսան կոտորել: Հարձակումը անսպաս էր . թշնամին գլուխը կորցրեց և պատրաստվում էր փախչելու բայց Բեշիրի աղաղակը և գնդապետների խրախույսը արգելք եղան նրան: Առանց տեղն ու դիրքը ճանաչելու և հարձակվողների որքանությունն իմանալու, հագարացիք ճակատ կազմեցին լանջերի վրա և սկսան պաշտպանվել, բայց դիմադրությունը հուսահատական էր: Նրանք կովում էին միայն գորավարի ներկայությամբ, բայց հենց որ նա հեռանում էր մյուս կողմը, սկսում էին քայլ առ քայլ նահանջ տալ դեպի գառիվայրերը: Իսկ հայերի թափը այնքան գորավոր և հարվածները բազմաձեռն էին, որ մի ժամվա ընթացքում լեռնալանջը դիակներով ծածկվեցավ: Նրանցից շատերը ձիաների գեշերի հետ միասին գլորվում էին դեպի ձորերը:

Մարգալետունու զինակիցները, այն է՝ Վահրամ սեպուհը, Գոռ իշխանիկը և ծերունի Մուշեղը կովում էին յուրաքանչյուրը մի կետի վրա . նրանց գնդերը, անտառի մեջ փրթած փոթորկի նման, ավերում էին իրանց շուրջը, շարունակ դեպի վայր մղելով ընդդիմականներին: Հզոր դիմադրություն էր ցույց տալիս միայն Բեշիրը մի խումբ արաբացի քաջերով, որոնց կատաղի նժույգները ծառանում, սլանում էին լեռնալանջի այս ու այն կողմը՝ աշխատելով ոտնահար անել սուսերամերկ կամ նիզակավոր հայ մարտիկներին:

Գևորգ իշխանը, որ հերոսաբար կովում էր սարատափի վրա, տեսավ Բեշիրի շահատակությունը և նրա խմբի ճիգը՝ դեպի վեր բարձրանալու:

Կարծես մի նոր գայրույթ բռնկեց նրան: Ճեղքելով հանդիպակաց խմբերը՝ նա խոյացավ դեպի գորապետը:

Դեպի ո՞ւր, թշվառական, որոտաց նա ահավոր ձայնով և մոտ հասնելով՝ ուղղեց նիզակը հագարացու կրծքին: Նրա աշտեն, սակայն, չթափանցեց պողպատե ասպարը, որով գորապետը դեմ դրավ հարվածին, այլ սահելով ցցվեցավ նժույգի կրծքում: Երիվարը թավալվեց, բայց Բեշիրը թռավ դեպի հետ: Խոնվեցան իսկույն նրա թիկնապահները և մեջ առին Մարգալետունուն: Փոքր մի ևս և մահը անխուսափելի էր իշխանի համար, որովհետև նրա մի հարվածին

պատասխանում էին մի քանի ուրիշները: Բայց այս անգամ հորը օգնության հասավ որդին, նա յուր զինակիցների հետ միասին իջավ վերին լանջերից ինչպես արծիվ և ընկավ շրջապատող խմբակի վրա: Նիզակներ էին, որ շամփրում էին, և սրեր, որոնք արագ-արագ իջնում էին մարտիկների գլխին կամ թափանցում նրանց կուրծքն ու կողերը:

Արաբացոց այս խումբն էլ երկար չդիմադրեց . նա հետ նահանջեց դեպի վայր, որոնելով գորապետին: Բայց Բեշիրը չէր երևում ոչ մի տեղ . նա ձորակի ճանապարհով խույս էր տվել դեպի Դվին, որովհետև յուր գործի պարտությունն ակներև տեսել էր . ուստի փութացել էր գոնե յուր կյանքն ազատելու:

Այս հանգամանքը վիատեցրեց վերջին դիմադրողներին, և նրանք հետզհետե նահանջելով՝ հասան լեռան ստորոտը և այդ տեղից սկսան փախուստ տալ դեպի Դվնո դաշտը:

Այս անգամ Մարգալետունին չհետևեց փախստականներին, հաշվելով, թե Դվինը մոտ է և այստեղից կարող են օգնության հասնել փախչողներին: Նա ժողովեց յուր քաջերին, ստուգեց ընկածների թիվը, որոնք միայն մի քանի տասնյակ էին, ապա գոհության աղոթք կարդաց աստծուն նույնիսկ ճակատի տեղը, և աշտանակելով նժույգը՝ վերադարձավ Գեղ: Նրան հետևեցին յուր զինակիցներն ու զորքը, ցնծության աղաղակներով և հաղթական երգեր երգելով: